

Världsnaturfonden WWF

Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Direkt: 08 624 74 xx
Allmänt: info@wwf.se
username@wwf.se
www.wwf.se

Ulriksdal 27 mars 2025

Till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Diarienummer LI2024/01638

WWFs remissvar

Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd SOU 2024:56

WWF tackar för möjligheten att lämna synpunkter på SOU 2024:56.

Övergripande synpunkter

Vissa branscher inom svensk animalieproduktion brottas med svag lönsamhet, låg konkurrenskraft och vikande marknadsandelar. Från beredskapssynpunkt finns anledning att stärka konkurrenskraften. Samtidigt är det politikens uppgift att stärka konkurrenskraften på ett sätt som gör att Sverige samtidigt kan nå uppsatta miljö- och klimatmål. WWF saknar en analys av hur utredningens förslag för ökad produktion och stärkt konkurrenskraft ökar hållbarheten i livsmedelssystemet och bidrar till lantbrukets gröna omställning. Utredaren föreslår till exempel att produktionsfrämjande innovation och forskning ska ges hög prioritet i forskningsutlysningar, utan att nämna att utlysningarna också ska bidra till förbättrad miljö- och klimatprestanda.

Förslagen som rör jordbruksstöden inom den strategiska planen för jordbruket lider av samma brist på helhetssyn. För att nå klimatmålen och åtaganden som följer av naturrestaureringslagen och det globala ramverket för biologisk mångfald behöver politiska stöd och styrmedel fokusera på att stärka konkurrenskraften för djurslag och produktionsmodeller som i hög grad nyttjar naturbetesmark och restflöden från livsmedelssystemet samt minimerar de negativa effekterna av användningen av bekämpningsmedel och mineralgödsel. Det är också centralt att investeringsstöden för ökad konkurrenskraft prioriteras utifrån hållbarhetskriterier, vilket utredaren missar.

Även om utredningen innehåller en del goda förslag för stärkt konkurrenskraft är huvudintrycket att utredaren snarare är beredd offra djurvälstånd och minimera vargstammen, än att på andra sätt stärka lönsamheten för en djurhållning med svenska mervärden.

En av utredningens mest uppmärksammade förslag är att mjölkkor som hålls i lösdriftsstallar ska undantas rätten att beta, det vill säga kunna hållas inomhus året runt. Förslaget är dåligt för djurvälståndet och riskerar att ytterligare påskynda strukturomvandlingen mot färre och större mjölkföretag, eftersom det är de riktigt stora mjölkgårdarna som har svårt att leva upp till beteskravet. Sverige behöver fler betande djur, inte färre, för att stärka den biologiska mångfalden. Mjölkkor som betar har även lägre metanutsläpp än mjölkkor som äter ensilage. WWF menar att det finns bättre sätt att stärka mjölkgårdarnas konkurrenskraft än att urholka djurskyddet. Våra förslag preciseras längre fram i remissvaret. WWF bedömer också att en slopad betesrätt kommer att underminera konsumenternas förtroende för svensk

Gustaf Lind:

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746

animalieproduktion och svenskt jordbruk i stort, vilket vore ett långt större hot mot konkurrenskraften för svensk mjölkproduktion än att behålla beteskravet.

WWF är också kritiska till att regeringen vill sänka referensvärdet för varg. Hänsyn behöver tas till att vargpopulationen är relativt liten, isolerad och har bristande genetisk population. Riksdagen beslutade 2001 att vi ska ha livskraftiga rovdjursstammar samtidigt som man ska ta hänsyn till bland annat tamdjurshållning, det är viktigt att följa riksdagens beslut. WWF ser det snarare som en prioritet att hitta mer hållbara lösningar för att samexistera med rovdjuren och tillhandahålla adekvat skydd och ersättningar för djurägare i stället för att minska antalet rovdjur. Detta kan hjälpa till att motverka de problem som kan uppstå vid stora rovdjursangrepp samtidigt som det säkerställs att rovdjurens existens inte hotas.

WWF ser positivt på höjda ersättningar för rovdjursavvisande stängsel och för skadade tamdjur. Förebyggande åtgärder inom rovdjursförvaltningen, såsom rovdjursavvisande stängsel, boskapsvaktande hundar och tekniska lösningar för tidig varning, minskar risken för angrepp på tamdjur och skapar därmed tryggare förutsättningar för djurhållare. Genom att investera i dessa åtgärder stärks djurvälfaerden, ekonomiska förluster minimeras och konflikter mellan rovdjur och näringar på landsbygden kan förebyggas. En långsiktig och samordnad satsning på dessa lösningar bidrar till ökad konkurrenskraft inom livsmedelsproduktionen och gör det lättare för lantbrukare att verka hållbart i rovdjurstäta områden.

WWF vill lyfta att det finns stora möjligheter att naturvårdsanpassa skötseln av betesmarker med virtuella stängsel. Tekniken kan underlätta Sveriges genomförande av den nationella restaureringsplanen, då stora områden naturbetesmark kommer behöva restaureras och stängslas. Forskning för att rätta ut eventuella frågetecken rörande djurvälfaerd bör därför prioriteras. WWF konstaterar att det på gruppnivå inte tycks finnas några nackdelar vad gäller djurvälfaerd med virtuella stängsel. Men enskilda individer tar längre tid på sig för att lära sig tekniken, och hinner få fler stötar, vilket torde vara fallet även med vanliga elstängsel. Ett dilemma är att det saknas forskning på djurvälfaerd kopplat till vanliga elstängsel, som ger mycket kraftigare elstötar. Ett alternativ är att godkänna tekniken för användning inom en eller ett par pilotregioner i Sverige för att samla erfarenhet och tillsammans med djurhållare utveckla metoder för att säkerställa att introduktionen av tekniken på gårdsnivå sker på ett skonsamt sätt för djuren. Om tekniken godkänns är det viktigt med kompetensförsörjning till djurhållare och instruktioner för hur tekniken kan introduceras på sätt som upprätthåller god djurvälfaerd, är praktiskt för lantbrukaren och tar tillvara dess potential för att stärka den biologiska mångfalden.

Kommentarer på enskilda förslag

4.10 Regeringen ger Konkurrensverket i uppdrag att, med lämpliga tidsintervall, analysera marknadskoncentrationen och konkurrenssituationen i detaljist- och grossistled samt vid behov föreslå lämpliga åtgärder för stark konkurrens.

- WWF tillstyrker förslaget

WWF delar utredarens slutsats att primärproducenternas position i värdekedjan behöver stärkas och är positiva till att Konkurrensverket får i uppdrag att analysera marknadskoncentrationen och konkurrenssituationen inom dagligvaruhandeln och grossistledet. ICA, Axfood och Coop har tillsammans närmare 90 % av marknadsandelen. Jordbruksföretagen har begränsat inflytande över marknaden för insatsvaror, livsmedelsindustrin och dagligvaruhandeln. WWF delar utredarens analys att det behöver åstadkommas en jämnare fördelning av vinster och lönsamhet

i värdekedjan, där en större och mer rimlig del av vinsten måste tillfalla de som oftast står för den största delen av produktionskostnaderna och riskerna, det vill säga djurägarna.

4.12 Mjölkkor (lakterande och icke-lakterande kor) i lösdrift undantas från beteskravet i djurskyddsförordningen

- WWF avstyrker förslaget

Mjölkkornas rätt att beta är framför allt en fråga om djurvälstånd. Att kor mår bra av att beta är uppenbart för alla som närvarat vid ett kosläpp och det är bekräftat av omfattande forskning. Den europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet, EFSA, lyfter i sin vetenskapliga rekommendation att mjölkkor bör ges möjlighet till bete. Bete innebär att korna kan få motion på större ytor, de kan vila mer naturligt (bekväma liggytor) och deras naturliga sociala beteenden främjas. Bete minskar också risken för skador på hud och päls. Jordbruksverkets egen djurskyddschef skriver i ett särskilt yttrande till utredningen *”att betesbeteendet är vad som avses med att kor ska få bete sig naturligt”* enligt svensk djurskyddslag och att utredningen *”saknar en analys av hur förslaget skulle påverka djuren och vara förenligt med nuvarande djurskyddslag”*.

Utredaren motiverar förslaget med att beteslagstiftningen tillkom i en tid då de flesta mjölkkor stod uppbundna i omoderna stallar, och att lagstiftningen inte längre fyller samma funktion när merparten (60 %) av mjölkkorna hålls i lösdriftstallar. Men ljusa och moderna stallar kan aldrig tillgodose djurens behov att beta. Utredaren uppmärksammar inte heller att det finns lösdriftstallar med brister vad gäller miljö- och djurskydd. Lösdrift med tunna bäddar ökar till exempel risken för klövsjukdomar, och hälta, jämfört med betesbaserade system.

Utredaren vill med förslaget öka konkurrenskraften för svensk mjölkproduktion. Sverige är det enda landet i EU som minskat sin mjölkproduktion sedan EU-inträdet 1995. Strukturomvandlingen mot färre och större mjölkgårdar har varit snabb, med en minskning från 17 743 gårdar 1995 till 2 598 år 2024. Under samma period har besättningsstorleken ökat med 400 % och antalet mjölkkor minskat kraftigt i Norrland och Svealand. Utredaren konstaterar samtidigt att *”djurskyddskrav inte lyfts av näringen som det som påverkar konkurrenskraften mest”*, och att det är *”svårt att uppskatta exakt i vilken omfattning produktionen kan öka till följd av förslaget.”* Förslaget motiveras framför allt som en möjliggörare för ökad produktion i skogs- och mellanbygd. Genom att ta bort kravet på bete kan mjölkgårdarna i dessa områden öka sin produktion oavsett hur landskapet ser ut, och även om de har brist på lämpliga betesmarker i närheten av gården. WWF menar tvärtom att djurhållningen behöver anpassa sig till de platsspecifika naturgivna förhållandena och att tillgången till bete ska vara styrande. Ett undantag från betesrätten kommer sannolikt påskynda den redan brutala strukturomvandlingen mot färre och större mjölkföretag, eftersom det är de riktigt stora mjölkgårdarna som har svårt att leva upp till beteskravet och som gynnas av en ändring i lagstiftningen.

Utvecklingen mot färre och större företag och en ökad koncentration av djur till vissa regioner är negativt för den biologiska mångfalden och ökar sårbarheten i livsmedelssystemet. Sverige behöver fler betande djur, inte färre. För att upprätthålla den biologiska mångfalden i hela landet bör politiken i stället fokusera på åtgärder som stärker lönsamheten för mindre och mellanstora mjölkföretag i skogs- och mellanbygd och som bidrar till att hålla landskapet öppet och att beta naturbetesmarker.

WWF anser att det finns bättre sätt att stärka mjölkgårdarnas ekonomi och konkurrenskraft utan att försämra djurskyddet:

- Sänk skattetrycket, inför ett jordbruksavdrag liknande ROT/RUT för mjölkproducenter, eller inför det jordbruksavdrag som föreslås i "Vägen mot fossiloberoende jordbruk" (SOU 2021:67).
- Återinför en statligt finansierad avbyttjänst, så att mjölkföretagare med få eller inga anställda kan ta semester. Finland har en till 70 procent statligt finansierad avbyttjänst.
- Ställ krav vid offentlig upphandling på att livsmedel ska vara producerade i nivå med kraven i svensk miljö- och djurskyddslagstiftning.
- Se över paketet av jordbruksstöd så att betesbaserad drift gynnas ekonomiskt. Det omfattar allt från investeringsstöd till stallar, kompensationsstödet, stutbidrag, miljöersättningen för betesmark och djurvälståndersättningar.
- Se till att miljöersättning för vall, som regeringen vill införa år 2026, kommer på plats. Den stärker ekonomin för mjölkföretagen.
- Stärk finansieringen av det nationella stödet för restaurering av naturbetesmarker. Mjölkföretagen sköter en stor (men krympande) del av Sveriges naturbetesmarker.
- Fortsätt driva att det ska vara möjligt för medlemsländer att ge djurvälståndersättningar för åtgärder som går utöver EUs lagstiftning.

På marknadsområdet kan åtgärderna nedan stärka betesbaserad djurhållning:

- Mejeriföretagen bör utveckla sina hållbarhetsersättningar så att bete och biologisk mångfald ger mer betalt. Bete kan också minska kornas metanutsläpp, jämfört med att ge ensilage inomhus, vilket bör premieras.
- Svensk dagligvaruhandel bör successivt fasa ut mejeriprodukter från kor som inte fått beta. Marknadsföring och kommunikation bör utformas så att det blir lätt att välja mejeriprodukter från mjölk från djur som fått beta.
- Utveckla "Från Sverige"-märkningen så att det blir tydligare att svenska mejeriprodukter kommer från kor som fått beta.
- Utveckla koncept för helt grovfoder och betesbaserad mjölkproduktion, gärna tillsammans med uppfödningsskolor där ko och kalv går längre tid tillsammans.

Att korna får beta kan dessutom minska klimatpåverkan. Ny forskning indikerar att ett väl planerat bete kan förbättra mjölkgårdarnas klimatprestanda genom minskad metanproduktion. I avhandlingen "Grazing at high latitudes: impact of grazing on dairy cows' performances and enteric methane emissions in Norway and Sweden" visas att metanutsläppen minskade med 20-28 procent genom att gräsenilage ersattes med bete. Avhandlingen visar på potentialen med ökad betesdrift hos mjölkkor med förbättrad djurvälstånd och minskad mängd metan, samtidigt som mjölkproduktionen inte påverkades negativt.

WWF menar att en slopad betesrätt riskerar att underminera konsumenternas förtroende för svensk animalieproduktion och svenskt jordbruk i stort. Beteskravet har en särställning bland djurskyddskraven hos medborgarna och utredningen har inte analyserat hur förslaget skulle påverka förtroendet för den svenska djurhållningen. Utredningen fokuserar på lantbruksnäringens önskemål och det saknas konsekvensbeskrivning av förändrade djurskyddskrav på marknads förtroende och betalningsvilja samt den offentliga upphandlingen. Avvecklas ett av svenskt jordbruks starkaste mervärde kommer konkurrensen i ännu högre grad att handla om pris, där Sverige med sina höga kostnader för arbetskraft, byggnation och långa transporter, har ett tufft utgångsläge.

Det svenska lagstadgade kravet på betesrätt är också det kriterium som i hög utsträckning används i offentliga upphandling för att styra mot en hög andel svenskt nötkött i offentliga måltider, enligt branschorganisationen Livsmedelsgrossisterna. En lagförändring kommer därmed att göra det svårare för det offentliga Sverige att bidra till ökad efterfrågan på svenskt nötkött eller mejerivaror. Även Svensk Dagligvaruhandel har uttryckt sitt stöd för att bibehålla mjölkornas betesrätt. Svensk Dagligvaruhandel anser att det svenska beteskravet för kor är ett av de mest allmänt kända mervärdena för animalieproduktion, och att utredningen brister i analysen av de marknadsmässiga effekterna av ett borttaget beteskrav. I WWF:s konsumentguide Köttguiden ges svenskt nötkött från djur som betar grönt ljus i kategorin djurvälstånd. Nötkreatur som inte betar ges gult ljus i kategorin djurvälstånd. Om mjölkornas rätt att beta tas bort kommer bedömningen på svensk ost att ändras från dagens grönt ljus inom kategorin djurvälstånd till gult ljus.

Utredningen framhåller att ett slopat beteskrav eventuellt kan möjliggöra en djurvälståndersättning till kor på bete, i likhet med vad som finns i vissa andra länder inom EU och därmed utjämna konkurrensen. I LRF:s mjölkbondepanel år 2024 svarade dock drygt 74 % att de skulle hålla mjölkorna ute lika lång tid som i dag även om beteslagstiftningen togs bort. I dagsläget får djurvälståndersättningar inte gå till sådant som är krav enligt nationell lagstiftning eller etablerad praxis. Mycket lite talar därför för att Sverige kan införa en betesersättning för mjölkkor baserad på djurvälstånd, eftersom merparten av mjölkbönderna kommer fortsätta att ha sina djur ute, och det därmed är praxis. En djurvälståndersättning är inte heller någon garant för att alla mjölkkor får beta. Trots ekonomisk stimulans har andelen mjölkkor som hålls inne ökat under de senaste tio åren i Finland, till 25 %.

Slutligen vill WWF lyfta att lagstiftningen redan är oerhört flexibel. Djurhållaren bestämmer själv vilka dagar under betesperioden mjölkorna hålls på betet, så länge det totala antalet dygn uppnås. Inget krav på journalföring av betet förekommer. Djuren behöver bara ha tillgång till bete under 6 timmar per dygn, och det kan ske nattetid eller dagtid. Mjölkorna behöver inte tvingas ut när det är 35 grader varmt eller när betesmarken är gyttjig och översvämmad. Betesreglerna är utformade så att mjölkbönderna kan planera och anpassa beteshållningen utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till rådande väderleksförhållanden.

Sammantaget, mot bakgrund av ovan anförda argument, är WWF starkt emot ett borttagande av beteskravet.

4.12 Se över möjligheten att öka flexibiliteten i lagstiftningen när det gäller bete och utevistelse för får och nötkreatur i köttproduktion.

- WWF avstyrker förslaget

WWF ser inget behov av att öka flexibiliteten i lagstiftningen när det gäller bete och utevistelse för får och nötkreatur i köttproduktion. Nötkreatur ska hållas utomhus 30-120 dygn beroende på djurkategori och i vilket län de hålls. Det finns inget krav på journalföring av betet. Får ska hållas utomhus 2, 3 eller 4 månader beroende på var produktionen bedrivs. När det gäller får är det tillåtet att hålla djuren inne hela dygn vid onormala väderförhållanden. Både nötkreatur och får kan hållas inomhus vid omedelbar fara för rovdjursangrepp.

Djur under 6 månader, tjurar och djur i karantän är undantagna beteskravet. WWF anser att även handjur, det vill säga tjurar, bör omfattas av betesrätten. 25 % av svenskt nötkött som säljs i butik kommer från tjurar som inte fått beta alls under sin livstid. Om dessa handjur skulle få beta som stutar eller tjurar skulle 290 000 hektar mer naturbetesmark kunna skötas. Sverige behöver fler betande djur för att klara miljömål och stärka den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet.

För att kunna hålla djuren ute på vintern och ha en förlängd betesperiod utan tillgång till ligghall, krävs enligt nuvarande regelverk att företaget är anslutet till ett kontrollprogram och att djuren ges tillgång till en torr och ren liggplats. WWF ser ingen anledning att ändra på detta.

6.9 Förprovningen av djurstallar ska även fortsättningsvis omfatta enbart byggnaden och inte området utanför denna.

- WWF avstyrker förslaget

I samband med större om-, till- och nybyggnation av djurstallar ska en så kallad förprovning göras. Det innebär att länsstyrelsen granskar ritningar och bedömer om gällande djurskyddsbestämmelser uppfylls. Innan ansökan skickas in ska även ett samråd med veterinär med smittskyddskompetens genomföras. Förprovning av djurstallar återfinns inte i EU-lagstiftning utan är en svensk bestämmelse. Krav på förprovning ställs i djurskyddsförordningen och Jordbruksverkets föreskrifter.

Förprovningen omfattar i princip bara det som ryms inom stallbyggnaden. WWF anser att förprovningen också bör omfatta bete och lämpliga rastfällor. Förprovningen kan då till exempel sätta stopp för byggnation av mjölkstallar på gårdar som saknar tillgång till lämpligt bete.

7.13 Både virtuella stängsel och fysiska elstängsel ska omfattas av undantaget i 2 kap. 17 § djurskyddsförordningen

-WWF föreslår att tekniken provas i några pilotregioner i väntan på kompletterande forskningsresultat vad gäller djurvälfärd

Virtuella stängsel har potential att revolutionera den naturbetesbaserade djurhållningen genom att möjliggöra en mer naturvårdsanpassad betesdrift och sänka kostnaderna för stängsling. Att sätta stängsel i naturbetesmark är kostsamt och arbetskrävande på grund av att det ofta är stenigt, kuperat och busk- och trädbärande marker. Fysiska elstängsel är också underhållskrävande, eftersom pinnar eller träd som faller över stängslet återkommande behöver tas bort. Vid restaurering av naturbetesmark är stängsling en stor kostnad.

Med virtuella stängsel är det lättare att styra betet för att stärka den biologiska mångfalden. Blomrika områden med till exempel orkidéer, som kanske tidigare sköts som ängsmark, kan ritas ifrån i appen, och betas först när växterna blommat över och haft en möjlighet att sätta frö. Områden med markhäckande fåglar kan också ritas ifrån i appen och betas senare. I en rapport från SLU, som WWF delfinansierat, demonstrerades att betet gick att styra på ett praktiskt sätt i en naturbetesmark i norra Uppland. Nötkreaturen lärde sig snabbt att associera ljudsignalen med de virtuella stängselgränserna. Djuren följde med när nya gränser drogs, vilket gör det möjligt att precisionsstyra betetrycket på ett helt nytt sätt. Den nya tekniken har även potential att öka djurvälfärden för betande djur, eftersom lantbrukaren kan upptäcka om ett djur legat stilla onormalt länge eller inte följer sin flock på ett naturligt sätt.

Tekniken med "osynliga stängsel" eller virtuella stängsel används och är godkända i många länder (Norge, Nya Zeeland, USA, Nederländerna, Frankrike, Spanien, Portugal, Italien, delar av Australien, Belgien (Flandern)). Metoden är inte godkänd i Sverige eftersom djurskyddsförordningen anger att man inte får styra djurs beteende med hjälp av elektricitet. Vanliga fysiska elstängsel är undantagna från denna regel i djurskyddsförordningen.

Elstötarna som fås genom virtuella stängsel har en kraft som motsvarar 5-10 % av de stötar som ges av ett fysiskt stängsel. Risken att fastna eller på annat sätt skadas på ett fysiskt stängsel elimineras också med virtuella stängsel.

Under de senaste åren har många internationella studier publicerats som studerar både hur tekniken fungerar, effekt på produktion och djurvälstånd. Sammantaget indikerar de ingen särskild effekt på djurvälstånd mätt som mängd kortisol i gödseln, aktivitets- och ligg beteenden, mjölkavkastning, foderintag eller kroppsvikt. Det finns emellertid individuella skillnader i hur snabbt djuren lär sig tekniken. De flesta tycks lära sig relativt snabbt, medan enstaka individer får ta emot fler elstötar innan de lärt sig systemet. Dessvärre finns det inte några kontrollstudier av hur vanliga elstängsel fungerar vad gäller djurvälstånd och hur stor den individuella skillnaden är i inläring av vanliga elstängsel och antal stötter, stressreaktioner etc. Så avsaknaden av forskning om elstängsel innebär att resultaten från forskning på virtuella stängsel idag inte har något att jämföras med. Det betyder också indirekt att det finns mer kunskap om hur djur lär sig virtuella stängsel än vanliga elstängsel.

Utifrån de studier som hittills publicerats tycks virtuella stängsel på gruppnivå inte medföra negativa effekter på djurvälstånd mätt i form av stressreaktioner, kortisol i gödsel etc. Det är dock angeläget att genomföra kontrollstudier av vanliga elstängsel, så att djurvälståndsaspekterna av virtuella stängsel får något att jämföras med.

Enskilda individer behöver längre tid för att lära sig tekniken, och får därmed fler stötter under inläringen, men kunskapen om huruvida detta är lika vid användning av elstängsel är dock oklart. Det är också relevant att påminna om att läraktighet och benägenhet att stanna bakom ett vanligt elstängsel, acceptera en mjölkrobot eller annan ny teknik skiljer sig åt mellan olika individer i en flock.

WWF anser att det är angeläget att de frågetecken som fortfarande finns kvar vad gäller djurvälstånd kopplat till virtuella stängsel rätas ut, och att denna forskning prioriteras i utlysningar och av branschen. WWF ser stora möjligheter med denna teknik och tror att den kan ha stor betydelse när Sverige ska restaurera stora arealer gräsmarker och nå målen i den nationella restaureringsplanen som är under framtagande.

När och om tekniken godkänns för användning är det viktigt med kompetensförsörjning till djurhållare och väl utformade instruktioner för hur tekniken kan introduceras på sätt som upprätthåller god djurvälstånd. En möjlighet är att kombinera en introduktion av tekniken i Sverige genom att parallellt erbjuda investeringsstöd inom ramen för jordbrukspolitiken och krav på genomförd kurs om virtuella stängsel. Tekniken innebär ett slags paradigmskifte, och kräver kunskapshöjande insatser för att fungera på ett tillfredsställande sätt.

WWF menar att en möjlig väg framåt är att tillåta tekniken i några pilotregioner i Sverige för att bygga kunskap och erfarenhet från fler gårdar och större besättningar, och att detta görs tillsammans med krav på deltagande i ett kontrollprogram, som behöver utvecklas.

4.10 Inför rätt att bedriva skyddsjakt utan tillstånd från länsstyrelsen för markägare och jordbruksarrendatorer med jakträtt avseende rådjur, dovhjort och kronhjort, utöver vildsvin som nu får skyddsjagas utan tillstånd. Skyddsjakt ska vara tillåten om skadan är pågående eller omedelbart förestående.

-WWF avstyrker förslaget.

Det finns redan idag stora möjligheter att bedriva skyddsjakt i Sverige, och regelverket ger markägare och djurhållare effektiva verktyg för att hantera vilt som orsakar skador. Den svenska viltförvaltningen är välutvecklad och tar hänsyn till olika intressen, inklusive lantbrukets behov, vilket också återspeglas i strategin för svensk viltförvaltning. För att stärka den långsiktiga konkurrenskraften inom livsmedelsförsörjningen är det dock avgörande att viltets ekologiska värde och dess bidrag till biologisk mångfald beaktas. Ett välbalanserat viltbestånd kan bidra till ekosystemtjänster som gynnar odlingslandskapet, samtidigt som det säkerställer en hållbar viltförvaltning med god motståndskraft mot framtida klimat- och samhällsförändringar. Därför

bör en helhetssyn på viltets roll i landskapet vara en del av strategin för att stärka svensk livsmedelsproduktion.

4.10 Regeringen bör ge Jordbruksverket i uppdrag att utreda vilka effekter viltskadorna har på primärproduktionens lönsamhet och påverkan i övrigt på jordbruksverksamhet.

- WWF tillstyrker förslaget

WWF anser att det är relevant att utreda vilka effekter viltskador har på primärproduktionens lönsamhet och jordbruksverksamhet i stort. Dock är det viktigt att denna analys inkluderar en helhetsbild av samtliga viltarter, inte enbart rovdjur. Ofta lyfts rovdjuren fram som ett stort problem för svensk primärproduktion, men statistiskt utgör de en begränsad del av de totala viltskadorna. En mer omfattande satsning på förebyggande åtgärder skulle ytterligare minska påverkan och stärka jordbrukets förutsättningar. I utredningen om ökad konkurrenskraft inom livsmedelsförsörjningen bör därför vikten av evidensbaserade beslut betonas, där viltförvaltningens roll analyseras utifrån både ekonomiska och ekologiska perspektiv. Genom en strategisk och långsiktig förvaltning kan viltets påverkan på jordbruket balanseras samtidigt som dess positiva effekter på ekosystem och biologisk mångfald beaktas.

4.10 Regeringen ska fortsatt arbeta för att minska vargstammen i Sverige. I första hand genom att ett nytt, lägre referensvärde för varg beslutas.

-WWF avstyrker förslaget

WWF anser att det är viktigt med att eftersträva balans mellan livskraftiga rovdjursstammar och samtidigt ge djurägare adekvata stödåtgärder för att minska förluster. Vargen som toppredatorn spelar en avgörande roll i ekosystemet genom att bland annat reglera populationen av klövdjur som älg och rådjur. Detta bidrar till att förhindra överbetning och främjar en hälsosam livsmiljö för andra arter. Den svenska vargstammen är redan genetiskt sårbar på grund av inavel. Att minska antalet vargar ytterligare kan förvärra denna situation och hota vargens långsiktiga överlevnad. Sverige har förbundit sig till internationella avtal som kräver att vi upprätthåller livskraftiga rovdjursstammar och säkerställer en gynnsam bevarandestatus. Vid minskat referensvärde riskerar Sverige långtgående juridiska konsekvenserna. Vargar kan vara ett attraktivmål för ekoturism. Intresset för rovdjursturismen växer i Sverige – både hos svenskar och internationellt. De stora rovdjuren spelar en viktig roll i skogens fungerande ekosystem, och många vill få en chans att se djuren i sin naturliga miljö. Det finns gott om exempel där exempelvis varg-, järv- och björnskådning skapar inkomster och gynnar lokalsamhällen.

4.10 Regeringen tar initiativ till en översyn i syfte att föreslå höjda ersättningsnivåer till djurägarna för rovdjursavvisande stängsel inklusive underhåll och stängsling. Även ersättning för skadade, saknade och dödade djur behöver ses över och höjas. Översynen genomförs av Naturvårdsverket som tar beslut om rekommendationer för ersättningar och bidrag ur viltskadeanslaget.

-WWF tillstyrker förslaget

WWF ställer sig positivt till att underlätta för djurägarna att satsa på rovdjursavvisande stängsel (RAS), de har visat sig vara effektiva för att minska angrepp från rovdjur som varg och björn. Enligt Viltskadecenter är stängsel med fem eltrådar eller färnät kombinerat med två eltrådar

särskilt effektiva och kan minska risken för rovdjursangrepp betydligt när de är korrekt uppsatta och underhållna. Därför är det viktigt att höja ersättningarna för rovdjursavvisande stängsel inklusive underhåll och montering. Hänsyn ska tas till kostnadsvariationer till följd av vilka markförhållanden det är där stängslet ska sättas upp: kuperat, stenigt, förhållandet mellan raka sträckor och hörn, vattendrag.

WWF ställer sig positivt till förslaget att ersättningen för skadade, saknade och dödade djur behöver höjas. Högre ersättning kan ge djurägare bättre ekonomisk trygghet och minska den ekonomiska bördan som rovdjursangrepp kan medföra. Djurägare kan bli mer motiverade att investera i förebyggande åtgärder, såsom rovdjursavvisande stängsel, vilket i sin tur kan minska antalet angrepp. Om djurägare får en rimlig kompensation för de förluster de lider på grund av rovdjursangrepp, kan det bidra till att upprätthålla en positiv inställning till rovdjursförvaltning som sådan.

Sammanfattningsvis, skulle höjning av ersättningar ovan säkerligen underlätta för djurägare att fortsätta sin verksamhet samtidigt som det är ett viktigt steg för att skapa en mer hållbar samexistens mellan stora rovdjur och animalieproduktion.

4.12 Samtliga berörda myndigheter behöver även fortsättningsvis ha mycket tydliga uppdrag avseende produktionsfrämjande åtgärder, att minska djurägarnas administrativa börda samt förenkla och begränsa antalet bestämmelser i lagstiftningen. Uppdragen ska omfatta krav på samarbete mellan myndigheterna.

WWF vill understryka att samtliga berörda myndigheter behöver ha mycket tydliga uppdrag kopplat till Sveriges internationella åtaganden på miljö- och klimatområdet. Ett ensidigt fokus på att förenkla och begränsa antalet bestämmelser i lagstiftningen samt främja produktionen bäddar för ökad klimat- och miljöbelastning inom animaliesektorn.

7.13 Produktionsfrämjande innovation och forskning ska ges hög prioritet i forskningsutlysningar, särskilt inom följande områden:

- ***Innovativa affärsmodeller, ägarformer och arbetssätt som kan öka lönsamhet och konkurrenskraft på sikt.***
 - ***Digitaliserad, automatiserad administration och hantering av djurdata samt utveckling av digitala verktyg för att kontrollera djurmärkning.***
 - ***Vidareutveckling av digitaliserade lösningar för tillsyn och lokalisering av djur samt för att mäta djurhälsa och välfärd.***
 - ***Innovativa lösningar för åtgärder som syftar till minskad risk för viltskador och rovdjursangrepp***
 - ***Ökad fodereffektivitet kopplat till minskade energiförluster samt stöd för ökade rådgivningsinsatser gällande grovfoderkvalitet.***
- WWF tillstyrker de utpekade forskningsområdena, men vill betona att samtliga dessa områden behöver beforskas för att också bidra till stärkt hållbarhet och grön omställning.

WWF stödjer starkt utvecklingen och implementeringen av innovativa lösningar för att minska risken för viltskador och rovdjursangrepp. Genom att investera i förebyggande åtgärder kan vi minska kostnaderna för skador och ersättningar på sikt, vilket gynnar både samhället och enskilda djurägare. WWF:s erfarenhet visar på att AI, kamera- och drönarutveckling kan leda till att minska oro för rovdjursangrepp, ge tamdjursägare kontroll över situationen, samt även minska antalet rovdjursangrepp på sikt. Teknikutveckling bidrar även till kunskap om de stora rovdjurens utbredning, täthet och sammansättning är mycket användbart för förvaltningen och bevarandet av stora rovdjur i Sverige.

9.5 Regeringen ska fortsatt arbeta för att det enligt EU ska vara tillåtet med djurvälståndersättningar för åtgärder som ingår i nationell lagstiftning och praxis men som går utöver EU:s gemensamma djurskyddslagstiftning.

- WWF tillstyrker förslaget

WWF anser, i överensstämmelse med utredaren, att regeringen fortsatt ska arbeta för att det ska vara tillåtet med djurvälståndersättningar för åtgärder som går utöver EU:s gemensamma djurskyddslagstiftning. Enligt EU:s nuvarande regelverk är det inte tillåtet att ge djurvälståndersättningar för åtgärder som ingår i nationell lagstiftning och praxis, men går utöver EU:s gemensamma djurskyddslagstiftning. Därmed riskerar jordbruksföretag i medlemsstater som går före på djurskyddsområdet att straffas ekonomiskt jämfört med företag i länder med lägre ambitioner på djurskyddsområdet.

9.5 Regeringen ska fortsatt arbeta för att i EU förändra reglerna för grundvillkoren i syfte att minska den administrativa bördan och att de ekonomiska konsekvenserna vid sanktioner inte ska bli orimligt hårda. Kvarvarande grundvillkor bör ha ett tydligt mervärde.

WWF anser att de arealbaserade inkomststöden successivt ska fasas ut och att motsvarande budget förs över till ersättningar och investeringsstöd för miljö- och klimatåtgärder. I stället för grundvillkor kopplade till inkomststöd bör politiken läggas om till riktade miljö- och klimatstöd. Så länge inkomststöden finns kvar, och upptar större delen av CAP-budgeten, är det rimligt att det ställs hållbarhetskrav (grundvillkor). WWF anser samtidigt att det är viktigt att den administrativa bördan för lantbruksföretagen minimeras.

9.5 Regeringen ska överväga möjligheterna att återinföra miljöersättning för vallodling inom CAP.

-WWF tillstyrker förslaget

Regeringen gav i juni 2024 Jordbruksverket i uppdrag att ta fram en miljöersättning för vall, vilket WWF länge efterfrågat och stödjer. Vallen har många fördelar. Vall (fleråriga örter och gräs) är den gröda i jordbruket som bidrar mest med kolinlagring. Gräs- och klörevallar är dessutom mindre känsliga för torka respektive stora mängder nederbörd och ökar tryggheten i odlingen i ett förändrat klimat med mer extremväder. Vallen har även goda effekter på jordhälsa och den biologiska mångfalden.

Vallen innebär ofta inblandning av blommande växter, vilket gynnar pollinerare. Ett rikare insektsliv gynnar i sin tur insektsätande fåglar. Vallar som skördas efter att blommande växter har satt frö, är särskilt betydelsefulla för den biologiska mångfalden och utvecklar med tiden ängsmarkskaraktär (en av Sveriges mest hotade naturtyper). Inför utformningen av en ny miljöersättning för vall är det därför viktigt att erbjuda högre ersättning för senarelagd vallskörd eller nyttjande av andra fågelvänliga skördemetoder. Tidig vallskörd slår ut en stor del av den markhäckande fågelfaunan. Storspov och tofsvipa är fåglar som minskat kraftigt under de senaste decennierna och som är rödlistade. För att öka mängden blomrika marker i odlingslandskapet vill WWF också att en särskild ersättning för långliggande blomrika vallar utformas. Blomrika och extensivt skötta vallar kvalar sällan in som ängsmark i

miljöersättningarna, men kan ha höga biologiska värden och kan på sikt uppnå ängsmarkskvalitet.

Ytterligare en fördel med vallen är att den minskar behovet av fossil mineralgödselkväve och kemiska växtskyddsmedel. Gräs- och klörevallar som hålls gröna året runt har också mycket litet näringsläckage till sjöar, vattendrag och hav.

En miljöersättning för vallodling ökar konkurrenskraften hos företag som håller betande djur och producerar hållbart kött. Den totala lönsamheten för naturbetesbönder behöver stärkas om den biologiska mångfalden i de artrika naturbetesmarkerna ska kunna räddas.

I den senaste IPCC-rapporten "Klimat i förändring 2022 - att begränsa klimatförändringen" lyfts ökad inlagring av kol i jordbrukslandskapet som en nödvändig klimatåtgärd, och att införa ett vallstöd är ett relativt enkelt sätt för regeringen att stärka klimatambitionen i den kommande jordbrukspolitik.

9.5 Regeringen ger Jordbruksverket i uppdrag att:

- ***Undersöka möjligheterna och utforma förslag för att genomföra ekonomiska uppräkningsundersökningar för ersättningsnivåerna för djurvälståndersättningar samt undersöka möjligheterna att inom ramen för CAP införa fler djurvälståndersättningar.***

- WWF tillstyrker förslaget, men vill poängtera att nya djurvälståndersättningar bör bidra till väsentligt ökad djurvälstånd utöver EU:s regelverk.

- ***Undersöka möjligheterna och utforma förslag för att höja budgeten för investeringsstöden.***

-WWF tillstyrker förslaget förutsatt att stöden prioriteras utifrån urvalskriterier som omfattar miljö och klimat.

Generellt behöver budgeten för investeringsstöden höjas för att möjliggöra lantbrukets gröna omställning. Jordbrukssektorn brottas med låg lönsamhet och saknar finansiella resurser för att finansiera branschens gröna omställning. I LRF:s rapport "Kostnader för jordbrukets gröna omställning" beräknas den gröna omställningen kosta ungefär 20 miljarder kronor per år, en siffra som WWF bedömer är underskattad. WWF vill dock understryka att investeringsstöden måste prioriteras utifrån urvalskriterier som omfattar biologisk mångfald, klimatprestanda och andra hållbarhetsaspekter.

Utreda möjligheterna att med årliga förstärkningar till investeringsstöden öronmärka medel för ny- och ombyggnation till lösdrift i mjölkföretag som har uppbundet system.

-WWF tillstyrker förslaget att utreda årlig förstärkning och öronmärkning av medel, med tillägget att investeringsstöden måste prioriteras utifrån hållbarhetsvillkor

WWF anser, liksom utredaren, att det finns behov av ökade investeringsstöd för att möjliggöra en övergång från uppbundna system till mjölkkor i lösdrift. För att stärka och bevara den biologiska mångfalden i framför allt skogs- och mellanbygd är det viktigt att mjölkföretag med omoderna stallar ställer om, i stället för att lägga ned. Investeringsstödet till stallar bör prioriteras till gårdar i skogs- och mellanbygd, samt utifrån hållbarhetsvillkor, som t ex hur

mycket företagen bidrar till att sköta naturbetesmarker. Ett sådant kriterium är enkelt att mäta i form av hektar naturbetesmark per mjölkkopplats, till exempel. Även om de lakterande mjölkkena inte går på naturbetesmark, så kan rekryteringsdjur, stutar, sinkor och pensionerade mjölkkor beta naturbetesmark.

- ***Se över startstöden till unga lantbruksföretagare och villkoren för stöden i syfte att framför allt förenkla handläggningen.***

-WWF tillstyrker förslaget

Det finns stora problem med generationsväxlingen inom jordbruket. WWF stödjer förslaget att förenkla handläggningen av startstödet till unga.

För Världsnaturfonden WWF

Gustaf Lind
Generalsekreterare, WWF

Jenny Jewert
Jordbruksexpert, WWF

I beredningen av ärendet har Benny Gäfvert, senior rovdjursexpert, Emelie Nilsson expert naturvårdspolicy, Anna Richert, senior matexpert samt Mats Johansson senior sakkunnig vattenförvaltning deltagit.